

УДК 908(477.54–22 Рогань)”1941/1943”(091)

<http://doi.org/10.5281/zenodo.1476695>

Бадєєва Л.І.

Харківський національний університет радіоелектроніки

БОЙОВІ ДІЇ В РОГАНІ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1941–1943)

У статті розкриваються питання воєнних дій періоду Другої світової війни 1941–1943 рр., які визначили долю жителів села Рогань. Так як село було розташоване поблизу обласного центру Харкова, то населення села пережили всі широкомасштабні операції з оборони та кілька спроб звільнення стратегічно важливого промислового міста. Наприкінці ХХ – на поч. ХХІ ст. були опубліковані збірники документів з військових архівів України, Росії, Німеччини, що дало можливість автору провести додатковий аналіз військових дій з оборони та звільненню Рогані.

Ключові слова: Рогань, жителі, окупація, звільнення.

В статье раскрываются вопросы военных действий периода Второй мировой войны 1941–1943 гг., которые определили судьбу жителей села Рогань. Так как село было расположено вблизи областного центра Харькова, то население села пережили все широкомасштабные операции по обороне и несколько попыток освобождения стратегически важного промышленного города. В конце ХХ – нач. ХХІ вв. были опубликованы сборники документов из военных архивов Украины, России, Германии, что позволило автору провести дополнительный анализ военных действий по обороне и освобождению Рогани.

Ключевые слова: Рогань, жители, оккупация, освобождение.

The article reveals the issues of hostilities during the Second World War of 1941-1943, which determined the fate of the inhabitants of Rohan village. Since the village was located near the regional center of Kharkiv, the village population has survived all large-scale defense operations and several attempts to liberate a strategically important industrial city. At the end of XX – at the beginning of XXI century there were published collections of documents from the military archives of Ukraine, Russia, Germany, which gave the author an opportunity to conduct an additional analysis of military operations on defense and liberation of Rohan.

Rohan village was founded by landowners and was part of Slobozhanshchyna. In the interwar period, the village becomes an agro-industrial town. In 1937 there were more than 6.5 thousand inhabitants in Rohan.

As a result of the industrialization policy, Kharkiv becomes one of the most developed regions, giant plants have grown in the territory of our region: the Kharkiv tractor plant, the machine tool factory, the turbine generating plant, the cutting tools plant, the electrotechnical plant, etc. Therefore, the battles for Kharkiv region were especially cruel.

Residents of Rohan during the Second World War survived two periods of the Nazi occupation: from October 23, 1941 to February 16, 1943, and from March 10 to August 16, 1943. The inhabitants of Rohan were involved in the construction of defense fortifications around Kharkiv. The first attempt to liberate Kharkiv in May 1942 ended tragically – tens of thousands of soldiers and officers died, the enemy occupied the new districts of Ukraine. The prolongation of the occupation period for the inhabitants of the village meant an increase in the number of young girls and boys who were taken to hard labor in Germany. In the temporarily liberated territories of Kharkiv region in February 1943, mobilization was conducted in the ranks of the Red Army. The author succeeded in researching the names of the inhabitants of Rohan who had just been mobilized and on February 16, 1943, they fought in the region between Rohan railway station and the village of KhTZ, where they perished, as well as the names of the villagers who gave their lives to liberate Liubotyn in February-March 1943. In the course of the battle for the final liberation of Rohan, 300 Soviets soldiers and officers were killed by the invaders. The author gives the names of the private and the officer who were distinguished in a fierce battle for the final liberation of the village. At the fronts of the Second World War, more than 500 inhabitants of Rohan perished.

Key words: Rohan, residents, occupation, liberation

Постановка проблеми. У 2014 році Україна знову стала театром бойових дій. Захист незалежності й територіальної цілісності держави – справа сучасного покоління українських громадян. Одне із джерел їх патріотичного світогляду – перемога українського народу разом з іншими народами СРСР у Другій світовій війні 1939–1945 рр. Плани Німеччини щодо освоєння в разі перемоги над СРСР «східного простору» за рахунок фізичного знищення й безупинного визиску слов'янських та ін-

ших народів загальновідомі й отримали справедливий осуд – як злочинний задум проти людства та гуманізму [13]. Усебічне вивчення народних зусиль відсічі агресії залишається актуальним завданням українознавства. Накопичений у літературі матеріал дає змогу вперше розглянути усі воєнні операції 1941–1943 рр., пов'язані із с. Рогань.

Аналіз актуальних досліджень. Історія боротьби та перемоги народів СРСР над ворогом висвітлена в десятках тисяч

наукових книг і статей, мемуарній і документально-публіцистичній літературі. Сама кількість праць з історії Другої світової війни свідчить про невичерпність теми. Розгляд питання про перебіг бойових дій в окремих населених пунктах Харківського району, до якого належить Рогань, був зроблений у капітальній краєзнавчій праці «Історія міст і сіл Української РСР Харківська область» [3, с. 856–858, 870–872, 877–881]. Найбільш докладно було розглянуто питання про бойові дії в районі Люботина і Мерефи. Загальний огляд становища Харківського району та найбільш важливих подій воєнного часу зроблено в нарисі «Перлина землі Слобожанської. Харківський район» [12]. Низка публікацій у періодичних засобах друкованої інформації розповідає про окремі епізоди воєнного лихоліття, ветеранів війни та шанобливе ставлення до їх подвигу [16; 17]. У спогадах командувача Степовим фронтом маршала І. Конєва, його начальника штабу маршала М. Захарова міститься аналіз Белгородсько-Харківської операції (3–23 серпня 1943 р.), яка завершилась остаточним визволенням Харківщини [5; 2]. У книгах, присвячених бойовому шляху окремих армій, корпусів, дивізій, які звільняли Харківський район, є певні недоліки, пов'язані з методикою висвітлення теми у 1980-х рр. Увага авторів зосереджувалася на переможних боях, серед причин поразок, як правило, не називали стратегічних чи тактичних помилок командування, ворожі втрати рахували, але про втрати радянських військ інформація замовчувалась і згадувалась лише в тому випадку, коли це стосувалося нагородних листів [15].

Отже, **метою статті** є розгляд бойових дій 1941–1943 рр., які визначали долю села Рогань. Попередньо треба зауважити, що через близькість села до обласного центра доля Рогані вирішувалася не в результаті окремих операцій на рівні батальйону чи полку, а під час широкомасштабних бойових дій фронтового чи армійського рівня. Додатковий аналіз бойових дій з оборони та звільнення Рогані став можливим після публікації праць, у яких використовуються нові збірки документів з війсь-

кових архівів України, Росії, Німеччини [1; 4; 6].

Виклад основного матеріалу. Рогань – найдавніше поміщицьке село серед козацького краю – у радянський час поступово перетворювалося на аграрно-індустріальне містечко. Станом на 15 березня 1937 р. в Рогані налічувався 6 541 мешканець. Більшість працездатного населення зберігала статус колгоспника – 1417 осіб. Зростали виробництво та персонал Роганської паперової фабрики. Якщо на початку ХХ ст. на фабриці працювало близько сотні працівників, то в передвоєнний час – понад 300 робітників і службовців. Роганці серед них склали абсолютну більшість. Індустріальне зростання Харкова з кожним роком поглинало робочу силу дедалі більшого числа мешканців Рогані, а з розбудовою ХТЗ стало панівною тенденцією [9].

У 1937 р. відбулася чергова адміністративна реформа: Харківський район, до якого належала Рогань, був зменшений за рахунок надання м. Люботину статусу міста обласного підпорядкування та створення окремого Липецького району. Роганській селищній раді підпорядковувалися одноіменна залізнична станція, розташована за три кілометри від села, хутір Мала Рогань та кілька менших населених пунктів [6, с. 18]. Колгоспники поступово оговтувались від соціально-економічних потрясінь 1930-х років, коли смертність у Харківському районі зросла втричі. Люди були налаштовані на мирний розвиток країни і з довірою поставилися до заяви ТАРС від 14 червня 1941 р. про те, що СРСР розглядає натяки на можливу війну з Німеччиною як спробу викликати збройний конфлікт двох держав, які дотримуються чинного пакта про ненапад.

Початок війни 22 червня 1941 р. викликав обурення діями ворога та патріотичні настрої; прагненням радянських людей було – якомога швидше розгромити нацистсько-німецьких агресорів. Сотні жителів Рогані були мобілізовані до лав Червоної Армії. На військовий лад перебудувалася робота промислових підприємств. Важливе значення отримали стратегічні шляхи, які проходили через Рогань. І залізниця, і ав-

томобільна дорога на Донбас через Чугуїв сполучали Харків з основною вугільно-металургійною базою країни. Розуміла це і ворожа сторона: від середини літа почалися авіаційні бомбування промислових підприємств, залізничних вузлів, основних шляхів, що ними здійснювалося постачання радянських військ, які вели важкі оборонні бої і відступали на схід.

Після оточення в середині вересня 1941 р. військ Південно-Західного фронту в районі Києва постало питання про евакуацію промислових об'єктів і населення Харківщини. 16 вересня 1941 р. ДКО СРСР прийняв дві постанови: № 681 – «Про евакуацію підприємств Харкова і Харківської області» та № 685 «Про евакуацію жінок та дітей із Харкова». 30 вересня 1941 р. рішенням Харківського обкому була розпочата евакуація поголів'я великої рогатої худоби, коней, овечих отар, сільгосптехніки і зібраного урожаю. Жителі Рогані взяли участь в евакуації як працівники харківських міських підприємств. Із колгоспників евакуювали лише тих, хто був залучений безпосередньо до евакуації худоби та майна місцевих колгоспів. У жовтні 1941 р., як згадують старожили, у селищній торгівельній мережі працівникам паперової фабрики і залізничної станції Рогань було продано по кілька кілограмів цукру та пшона (у залежності від кількості членів родини). Восени населення Рогані, як і інших містечок і сіл Харківського району, було залучено до спорудження другої лінії оборонних укріплень в напрямку Мерефа–Жихор: копали траншеї, протитанкові рови, капоніри. Військові сапери й інженерні частини споруджували нові вогневі позиції, доти, дзоти, міцні загородження. У районі селища ХТЗ за участю мешканців Харківського району було споруджено тридцятикілометрову кругову оборону. Ці позиції зайняла 57-а бригада військ НКВС полковника М. Г. Соколова [6, с. 20].

Вересневий наступ німецьких військ на Харківському і Павлоградському напрямках створив безпосередню загрозу Харкову та розташованому навколо міста Харківському району. У жовтні 1941 р., зваживши на співвідношення сил на фронті,

радянське командування вирішило залишити місто й відвести війська у район Сіверського Дінця. Ар'єгардні бої відступаючих військ затримали ворога на кілька діб. 23 жовтня була окупована Рогань, наступного дня – місто Харків [14, с. 41].

Навесні 1942 р. була зроблена перша спроба звільнення Харківщини від німецької окупації. Під час зимового наступу 1942 р. війська Південно-Західного фронту зайняли виступ на півдні області – у районі Ізюм–Лозова–Барвінкове. Виступ створював умови для удару з флангу і тилу харківської групи німецьких військ. Військова рада Південно-Західного напрямку (головнокомандувач – маршал С. В. Тимошенко, член Військової ради – М. С. Хрущов, начальник оперативної групи – генерал І. Х. Баграмян) звернулася в Ставку із пропозицією наступу в напрямку Харкова та Дніпра силами кількох фронтів. Ставка вважала такий наступ недоцільним через брак засобів, але дозволила силами напрямку провести операцію з оволодіння районом м. Харків [1, с. 4].

У разі успіху наступу північної групи військ Південно-Західного фронту с. Рогань потрапляло у смугу дій 38-ї армії та могло бути звільненим її підрозділами. Наступ 38-ї армії розпочався 12 травня 1942 р. Зусиллями 36-ї танкової бригади та 226-ї стрілецької дивізії була подолана тактична смуга ворожої оборони, а частини 38-ї армії просунулися на харківському напрямі на відстань 10 км. Передові підрозділи досягли населеного пункту Червона Роганка і перебували на відстані 8–10 км від Рогані. Але в цей же день німецьке командування по шляху Харків–Рогань–Кам'яна Яруга з метою контрудару передислокувало 23-ю танкову дивізію. Для відсічі німецького контрнаступу командування 38-ї армії наказало вивести з бою 36-у, 13-у і 133-ю танкові бригади та зосередити їх на лівому флангу. Зранку 13 травня наші війська за підтримки авіації продовжили наступ, але у другій половині дня ситуація змінилася на користь ворога. Ворог безперешкодно зосередив два ударних угруповання у районі Привольного і Зарожного та перейшов у контрнаступ. Частини

ни 38-ї армії змушені були від р. Роганки відійти до східного берега р. Велика Бабка, де почали створювати нову смугу оборони. Отже, під час бойових дій у травні 1942 р. надії мешканців Рогані на визволення не справдилися. До того ж пізніше населення дізналося про катастрофічну поразку військ Південно-Західного й Південного фронтів і повне захоплення області ворогом. Від 17 до 28 травня радянські війська вели важкі бої в оточенні. Необроблені зміни у плані операції, погана координація дій фронтів, недостатня розвідка й оперативні помилки призвели до загибелі десятків тисяч солдатів і офіцерів та окупації ворогом нових районів України [1, с. 73].

Продовження окупації для населення Рогані означало збільшення кількості молоді, яку вивозили на примусові роботи до Німеччини. У 1942 р. у людей уже не було ілюзій щодо характеру праці оstarбайтерів. Від німецької каторги рятувалися, як могли: симуляцією хвороб і непрацездатності, переховуванням у родичів, підкупом поліціантів із числа колабораціоністів. Працівники українських цивільних установ, підвладних окупантам, ризикуючи життям, зменшували вік молодих хлопців і дівчат. Іншою проблемою місцевого населення стало примусове залучення до праці в ремонтних майстернях німецької армії. У Рогані окупанти створили ремонтну авіа базу та примусили працювати понад 250 осіб місцевих мешканців та військовополонених. Незважаючи на загрозу карального переслідування, двадцять три працівники авіабази самовільно залишили роботу, відмовившись таким чином від праці на ворога [14, с. 249].

Розгром німецько-нацистських військ у Сталінградській битві знову створив передумови для наступальних дій із метою звільнення українських земель. Нова битва за Харківщину розгорнулася в лютому–березні 1943 р. Двадцять першого січня 1943 р. представник Ставки О. М. Василевський і командувач Воронежського фронту Ф. І. Голіков подали на розгляд вищого командування план операції з оволодіння районом Харкова і Белгорода, який отримав кодову назву «Зірка». План було схвалено й операція «Зірка» мала розпочатися

1 лютого 1943 р. Під час наступу війська Воронежського фронту мали зайняти територію глибиною у 250 км [4, с. 3]. Завдання оволодіння Харківщиною було поставлено 38-й та 40-й загальновійськовим арміям та 3-й танковій армії. Саме 3-я танкова армія (командувач – генерал П. Рибалко) була найбільш боєздатним з'єднанням фронту і саме на неї покладалася основний тягар харківського наступу. Станом на 31 січня 1943 р. у частинах 3-ї танкової армії налічувалося 57 557 бійців і командирів, 1785 станкових і ручних кулеметів, 1223 мінометів різних систем, 445 гармат. Армія мала 223 танки, але готовими до бою з них були лише 85, решта потребували ремонту чи поповнення екіпажів [4, с. 4].

Смуга наступу за планом становила 60 км, поступово мала зменшуватися по мірі наближення до Харкова. Рогань потрапила саме у смугу наступу 3-ї танкової армії. Бої за село й залізничну станцію Рогань розгорнулися у другій декаді лютого 1943 р. Частина армії рухалася по шосе в бік Харкова. В авангарді перебував 15-й танковий корпус генерал-майора В. І. Копцова. Танкістів підтримував 368-й винищувально-протитанковий полк. Вороже командування перекинуло в район Харкова кілька танкових дивізій СС. Від наступу 15-го танкового корпусу Рогань мали захищати підрозділи дивізії «Лейбштандарт». Насамперед есесівці підірвали міст через р. Роганку. Безпосередньо в селі зайняла позиції 1-а піхотна рота 1-го танко-гренадерського полку дивізії. Німецька оборона була посилена кількома самохідно-артилерійськими установками і взводом 20-мм гармат. Наступ радянських частин, які мали на озброєнні 76-мм гармати і протитанкові рушниці, 11 лютого 1943 р. успіху не мав. У зведенні генерального штабу бій 11 лютого був охарактеризований як найбільш важлива подія бойових дій на харківському напрямку [4, с. 28].

Дванадцятого лютого частини танкового корпусу генерала В. І. Копцова знову атакували ворога. До середини дня Рогань була повністю звільнена. Есесівці, втративши чотири САУ, три танки та п'ять гармат, залишили село й відступили на висоти північніше села. При звільненні Рогані ра-

дянські війська втратили 50 бійців і командирів, чотири танки Т-34 та один танк Т-70 [4, с. 28].

У Рогані, як і в інших населених пунктах у смузі дії 3-ї танкової армії, негайно була проведена мобілізація придатних до військової служби чоловіків. У зв'язку з продовженням важких боїв на околицях і в самому Харкові частина мобілізованих була негайно залучена до бойових дій. Серед них були як призовники 1924–1925 років народження, так і чоловіки старшого віку, які з різних причин не були мобілізовані до армійських лав у 1941 р. Шістнадцятого лютого 1943 р. частина мобілізованих мешканців Рогані прийняла бій у районі між залізничною станцією Рогань і селищем ХТЗ. У бою склали голови та виконали свій громадянський обов'язок мешканці Рогані В. А. Рябуха, П. С. Томах, Ф. Ю. Гордіященко, Б. Т. Дегтярьов, О. Г. Дейнеко і В. А. Рубан [6, с. 569, 652, 172, 194, 195, 562]. У боях за визволення м. Люботин у лютому-березні 1943 р. загинули щойно мобілізовані до війська Г. П. Шаповал [6, с. 710] і М. Ф. Рубан [6, с. 562]. Їхні прізвища вибито на стелі братської могили м. Люботин і занесено до міської Книги пам'яті воїнів-визволителів [7, с. 29].

Шістнадцятого лютого 1943 р. був визволений обласний центр. Але німецькому командуванню вдалося організовано відступити та зберегти танкові дивізії. Разом із виснаженням радянських з'єднань, значними втратами особового складу та бойової техніки, відсутністю резервів і необхідного постачання це означало продовження битви за Харків, а відтак і за Рогань. Керівництво Німеччини будь-що прагнуло повернути Харків.

Сімнадцятого лютого 1943 р. у Запоріжжі відбулася нарада за участі А. Гітлера, який прибув до міста літаком. Фюрер знову зажадав від підлеглих повернення Харкова під контроль вермахта. Здійснивши перегрупування сил, ворог перейшов у наступ проти радянських військ. Оскільки наступ 3-ї танкової армії П. Рибалка тривав у напрямку Мерефа–Полтава, то бойові дії мали характер маневрової війни. В останні

дні лютого 1943 р. радянські частини перейшли до оборони в районі Мерефи й Барвінкового. Але зупинити на підступах до Харкова ворога, який мав перевагу в кількості танків нових зразків, свіжості військ, оперативності управління не вдалося.

Із початком березня 1943 р. бої почалися безпосередньо за обласний центр. Командування Воронежського фронту намагалось посилити армію генерала Рибалки танковими бригадами та стрілецькими й артилерійськими підрозділами з інших ділянок фронту. Але темпи наступу танкового корпусу СС були вищими й 10 березня ворог вдерся у м. Харків. Того ж дня була знову окупована і Рогань. Упродовж наступних днів радянські війська двічі контратакували ворога з метою визволення с. Рогань. 12 і 13 березня бої в районі села вів стрілецький батальйон [11, с. 52–57]. Уночі 14 березня 173-й окремих батальйон (командир – Мішулін) був зарахований до складу 18-го танкового корпусу й одержав наказ вибити ворога із с. Рогань та вийти на північно-східну околицю м. Харків. О восьмій годині ранку, після двох залпів ракетних систем «Катюша», два танки й мотострілки почали атаку ворожих позицій і вибили есесівців із південної частини Рогані. Але о другій годині дня німецька піхота за допомогою танкового батальйона дивізії «Тотенкопф» змусила батальйон Мішуліна відступити, залишивши село. Таким чином, Рогань удруге була окупована ворогом. У боях за село есесівці втратили близько 20 танків і близько сотні піхотинців [4, с. 72]. На відміну від травневих боїв 1942 р. радянські війська зберегли боєздатність і, відступивши в район Чугуєва, створили на р. Сіверський Донець нову смугу оборони, яку утримували протягом місяця.

Таким чином, битва за Харків у лютому–березні 1943 р. завершилася поразкою радянських військ через виснаження наступаючих армій, брак постачання й підкріплень. Але і ворог не зміг подолати оборонні редути на р. Сіверський Донець і змушений був тримати двомісячну паузу у проведенні широкомасштабних воєнних

операцій. Літня кампанія 1943 р. мала стати вирішальною для обох сторін.

Визволення Рогані в серпні 1943 р. пов'язано з битвою на Орловсько-Курській дузі. Вирішальна для долі України і ходу Другої світової війни битва розпочалася на світанку 5 липня 1943 р. Під час тритижневих боїв радянські війська спочатку знекровили, а потім розгромили групу армій «Центр». Враховуючи помилки зимової кампанії, командування Червоної Армії вирішило зробити оперативну паузу перед наступом на Белгород і Харків. 23 липня о 22-й годині начальник штабу Степового фронту генерал М. В. Захаров передав наказ командувача фронту: зупинити наступ, перейти до оборони на досягнутому рубежі та готуватися до нового наступу [8, с. 55]. Командувач фронту генерал І. С. Конєв так пізніше пояснював необхідність оперативної паузи: «Пауза з 23 липня по 3 серпня була потрібна для відновлення боєздатності з'єднань фронту, які в наступальних боях зазнали значних втрат, для вивчення характеру оборони ворога, який відступив на підготовлені рубежі, подолання яких вимагало чималих зусиль [5, с. 20–21].

Наступ Червоної армії на Белгородсько-Харківському напрямку почався вранці 3 серпня 1943 р. Після тригодинної артилерійської підготовки й масованих авіаударів в атаку рушили стрілецькі частини, а в середині дня почалися танкові атаки силами 1-ї та 5-ї гвардійських армій. Результатом скоординованих дій і мужності солдатів й офіцерів ворожа тактична оборона була прорвана на глибину до 26 км. Розвиваючи наступ, війська Степового й Воронежського фронтів 5 серпня звільнили міста Орел і Белгород.

У наступні дні війська Воронежського фронту вийшли до опорних пунктів оборони ворога – Котельви й Охтирки, а війська Степового фронту наблизилися до зовнішнього оборонного кільця навколо Харкова. У боях за Харківщину радянські частини знову зустрілися на полі бою з танковим корпусом СС. Але якщо навесні він вступив у бої, прибувши із Західної Європи та маючи достатньо танків, пального, вояків, то тепер німецькі танкові частини були значно послаблені поразкою на Кур-

ській дузі. Зранку 11 серпня 1943 р. 57-а армія генерала М. О. Гагена силами 4 стрілецьких дивізій і 3 танкових бригад почала наступ у напрямку Рогань–Кулиничі–Безлюдівка. Наступного дня у смузі наступу сталася ротація і через бойові порядки 52-ї стрілецької дивізії пройшли частини 48-ї гвардійської стрілецької дивізії (комдив – полковник Г. І. Корчиков) [15, с. 71].

Для виконання бойового завдання дивізія мала подолати два кільця ворожої оборони, визволити Рогань і Безлюдівку та вийти на околиці міста Харкова. У ході важких боїв із частинами 38-ї піхотної та 6-ї танкової дивізії вермахта гвардійці прорвали ворожу оборону і просунулися уперед на 12–15 км. П'ятнадцятого серпня 1943 р. частини дивізії звільнили залізничну станцію Рогань і радгоспи «12 лет РККА» та «Коммунист» [15, с. 72]. Важкі бої точились у центрі Рогані, а також на південній околиці села, поблизу Козацького Яру. Як згадує ветеран війни, вчитель Роганської середньої школи № 1 І. Черняк, ворог вдався до масованого удару літаків-бомбардувальників, але зупинити наступ не зміг [17]. Шістнадцятого серпня нову спробу ворожого контрнаступу було відбито силами 143-го полку 48-ї дивізії. У бою за Рогань виявив мужність боєць роти протитанкових рушниць М. Г. Єгоров, який особисто підбив один ворожий танк, дві автівки й одну самохідну гармату. Під час німецьких контратак 16 серпня винахідливістю відзначився капітан П. С. Симонов. Зрозумівши ворожу систему сигналізації за допомогою запуску ракет, капітан Симонов фальшивими сигналами ввів у оману німецьку авіацію, літаки якої скинули бомби на власні позиції [15, с. 73].

Висновки з даного дослідження. Остаточне звільнення Рогані від німецької окупації коштувало життя близько 300 солдатів і офіцерів. Їх братська могила в центрі селища дбайливо доглядається упродовж всього повоєнного часу [16]. На фронтах Другої світової війни загинуло понад 500 мешканців с. Рогань, пам'ять про них збережено у «Книзі пам'яті Харківського району» [6].

Таким чином, під час Другої світової війни Рогань чотири рази ставала місцем важких і широкомасштабних бойових дій, зазнала бомбувань і ворожої окупації. Через воєнне лихоліття сотні її мешканців зазнали голоду, втратили домівки, роботу.

Але більшість із них не скорилися окупантам і завдяки звільненню Червоною Армією в серпні 1943 р. змогли повернутися до мирної праці, відновити промислові об'єкти, власні домівки.

ЛІТЕРАТУРА

. Галушко А. Бої за Харків в має 1942 г. / А. Галушко, М. Коломиец. // Фронтвая иллюстрация. Москва: «Стратегия КМ», 2004. 80 с.

2. Захаров М.В. Воины Степного фронта в боях за Харків. // 23 августа 1943 года – один Великий день из истории Харькова. Х.: Изд-во НУА, 2013. С. 24–30.

3. Історія міст і сіл Української РСР: в 26 т. Харківська область. / Ред. кол. Сіроштан М. Л. (гол. ред.), Астахов В. І., Бурик Г. Г. та ін. К.: вид. УРЕ, 1976. С. 850–881.

4. Исаев А. Битва за Харків февраль–март 1943 г. // Фронтвая иллюстрация. М.: Изд. «Стратегия КМ», 2004. №6. 80 с.

5. Конев И. С. Записки командующего фронтом 1943–1944. – М.: Наука, 1972. 368 с.

6. Книга пам'яті України. Харківська область Харківський район. Харків: Обл. пошук.-вид. наук. редакция, 1997. 748 с.

7. Книга памяти г. Люботин. Харків, 1995. 71 с.

8. Мангаров И. М. В сражении за Харків. Харків: Прапор, 1978. С.50–136.

9. Матеріали до історії Слобідського краю. Харківський район. Вип. III. Харків: Фоліо, 1996. 184 с.

10. Миронов Г. Маршал бронетанковых войск Павел Рыбалко. // Полководцы и военачальники Великой Отечественной войны. Вып. 1. [Изд. 2-е]. М.: Молодая гвардия, 1971. С. 292–330.

11. Павлов А. Оборонительный бой стрелково-го батальона в районе Рогани 12-13 марта 1943 г. // Военно-исторический журнал. 1983. №9. С. 52 – 57.

12. Перлина землі Слобожанської. Харківський район: історія та сучасність. / За ред. М. М. Денисенка. Харків, 2003. 237 с., фото.

13. Преступные цели гитлеровской Германии в войне против Советского Союза: документы и материалы. / Сост.: А. Орлов, В. Зимонин, Г. Иваницкий, Г. Мишустин, А. Якушевский. М.: Воениздат, 1987. 302 с.

14. Скоробагатов А. В. Харків у часи німецької окупації (1941–1943). Харків: Прапор, 2006. 366 с.

15. Трегубенко В. М. Рожденная в пламени. Боевой путь 48-ой гвардейской стрелковой дивизии. / В. М. Трегубенко, В. А. Кашиц. М.: Воениздат, 1984. 158 с.

16. Цветкова В. Это надо живым. // Время. 2006, 13 мая. С. 3.

17. Черняк І. Тривали бої жорстокі. // Трибуна трудящих. 2003, 11 травня. С. 2.

REFERENCES

1. Galushko A. Boi za Harkov v maie 1942 g. / A. Galushko, M. Kolomiets. // Frontovaya illyustratsiya. M.: «Strategiya KM», 2004. 80 s.

2. Zaharov M. V. Voinyi Stepnogo fronta v boyah za Harkov. // 23 avgusta 1943 goda – odinVelikiy den iz istorii Harkova. H.: Izd-vo NUA , 2013. S. 24–30.

3. Istoriiia mist y sil Ukrainskoi RSR: v 26 t. Kharkivska oblast. / Red. kol. Siroshstan M. L. (hol. red.), Astakhov V. I., Buryk H. H. ta in. K.: vyd. URE, 1976. S. 850–881.

4. Isaev A. Bitva za Harkov fevral–mart 1943 g. // Frontovaya illyustratsiya. M.: Izd. "Strategiya KM", 2004. №6. 80 s.

5. Konev I. S. Zapiski komanduyuschego frontom 1943–1944. – M.: Nauka, 1972. 368 s.

6. Knyha pam'iaty Ukrainy. Kharkivska oblast Kharkivskiy raion. Kharkiv: Obl. poshuk.-vyd. nauk. redaktsiia, 1997. 748 s.

7. Kniga pamyati g. Lyubotin. Harkov, 1995. 71 s.

8. Managarov I. M. V srazhenii za Harkov. Harklv: Prapor, 1978. S.50–136.

9. Materialy do istorii Slobidskoho kraiu. Kharkivskiy raion. Vyp. III. Kharkiv: Folio, 1996. 184 s.

10. Mironov G. Marshal bronetankovyih voysk Pavel Ryibalko. // Polkovodtsy i voenachalniki Velikoy Otechestvennoy voyni. Vip. 1. [Izd. 2-e]. M.: Molodaya gvardiya, 1971. S. 292–330.

11. Pavlov A. Oboronitelnyiy boy strelkovogo batalona v rayone Rogani 12-13 marta 1943 g. // Voенно-istoricheskii zhurnal. 1983. №9. S. 52–57.

12. Perlyna zemli Slobozhanskoi. Kharkivskiy raion: istoriia ta suchasnist. / Zared. M. M. Denysenka. Kharkiv, 2003. 237 s., foto.

13. Prestupnyie tseli gitlerovskoy Germanii v voyne protiv Sovetskogo Soyuza: dokumenty i materialy / Sostaviteli: A. Orlov, V. Zimonin, G. Ivanitskiy, G. Mishustin, A. Yakushevskiy. M.: Voениzdat, 1987. 302 s.

14. Skorobahatov A.V. Kharkiv u chasy nimetskoй okupatsii (1941–1943). Kharkiv: Prapor, 2006. 366 s.

15. Tregubenko V.M. *Rozhdennaya v plameni. Boevoy put 48-oy gvardeyskoy strelkovoy divizii.* / V. M. Tregubenko, V. A. Kashits. M.: Voenizdat, 1984. 158 s.
16. Tsvetkova V. *Eto nado zhivym.* // *Vremya.* 2006, 13 maya. S. 3.

17. Cherniak I. *Tryvaly boi zhorstoki.* // *Trybuna trudiashchykh.* 2003, 11 travnia. S.
-